

3

Analyyttistä autoetnografiaa yksin ja yhdessä

Janne Tienari

Autoetnografia nostaa tarkastelun kohteeksi tutkijan omat kokemukset ja auttaa syventämään ymmärrystä akateemisen asiantuntijatyön muutoksesta. Analyyttisessä autoetnografiassa tutkija tarkastelee kokemuksiaan osana yhteisöä, keskustelee aiemman tutkimuksen kanssa ja teoretisoi kokemuksensa. Hän voi tehdä sitä yksin tai yhdessä muiden kanssa. Autoetnografian avulla tutkija voi pohtia akateemista työtä ja sen merkityksiä, identiteettejään sekä työnsä eettis-poliittisia ulottuvuuksia. Autoetnografia voi lisätä rohkeutta tarttua uusiin aiheisiin ja sanoa niistä jotain merkityksellistä. Se voi kehittää kykyä argumentoida, pakottaa refleksiivisyyteen ja kirvoittaa mielikuvitusta. Nämä ovat kaikki elintärkeitä valmiuksia tulevaisuuden asiantuntijatyössä.

Suomalainen työelämä on myllerryksessä. Vaikka työ koetaan usein paineiseksi ja kuormittavaksi, se on suomalaisille tärkeää. Työ tarjoaa meille merkityksellisiä kokemuksia ja rakentaa identiteettejämme (Sippola, Koivunen & Melin 2023). Työelämän myllerrys koskee myös yliopistoissa tehtävää asiantuntijatyötä. Akateemista työtä mitataan yhä uusin tavoin, ja jatkuva mittaamisen kohteena oleminen kuormittaa sen tekijöitä (Kallio, Kallio, Grossi & Engblom 2021). ”Akateeminen vapaus” on enää muisto, jos sitä on koskaan edes ollut tarjolla kuin harvoille ja valituille. Näissä olosuhteissa tunne työn merkityksellisyydestä ja hallittavuudesta voi kadota ja käsitys itsestä sen tekijänä hämärtyä. Kysymys akateemisen asiantuntijatyön tekijöiden identiteeteistä on siksi tärkeä ja ajankohtainen.

Autoetnografia avaa monenlaisia mahdollisuuksia asiantuntijatyön ja sen tekijöiden tutkimiseen. Autoetnografi tarkastelee itseään ja omia kokemuksiaan osana jotakin tiettyä organisatorista, sosiaalista ja kulttuurista yhteisöä (Ellis & Bochner

2000). Hän voi näin saada puettua sanoiksi jotain, joka on vaikea sanoa muuten tai joka muuten jäisi sanomatta (ks. esim. Behar 1996; Ellis & Brochner 2000; Tienari & Kiriakos 2020). Omien kokemusten johdonmukainen tarkastelu voi auttaa ymmärtämään sekä itseä että yhteisöä ja siellä tehtävää työtä.

Muun muassa Carolyn Ellis ja Arthur Bochner puhuvat evokatiivisesta (*evocative*) eli elävästä ja mielikuvia herättävästä autoetnografiasta. Heidän mukaansa sen tarkoituksena on tuottaa kuvauksia ja tarinoita, jotka herkistävät lukijat erilaisille ajatuksille, oivalluksille ja ymmärryksille. Keskityn tässä luvussa kuitenkin analyytiseen autoetnografiaan (*analytical autoethnography*), jossa tutkija pyrkii elävien kuvausten lisäksi keskustelemaan aiemman tutkimuksen kanssa (Anderson 2006). Esittelen omia tutkimuksiani, jotka pohjautuvat ”bisneskouluissa” eli kauppakorkeakouluissa ja yliopistojen kauppatieteellisissä yksiköissä yksin ja yhdessä muiden kanssa tuotettuihin autoetnografioihin. Tällaisten tutkimusten taustaoletukset ovat samankaltaiset kuin missä tahansa etnografisessa tutkimustyössä. Niissä pyritään rikkaiden kuvausten avulla tuottamaan uutta ymmärrystä tarkasteltavista ilmiöistä.

Väitän, että analyytinen autoetnografia tarjoaa oivan ikkunan muuttuvaan työelämään, asiantuntijuuteen ja identiteetteihin. Hyvä (auto)etnografinen tutkimus on perusteltua, läpinäkyvää ja johdonmukaisesti toteutettua. Analyytinen autoetnografia täydentää muita etnografisia tutkimusotteita muuttuvan työelämän äärellä. Se korostaa tutkijan rohkeuden, argumentaatiotaitojen ja refleksiivisyyden merkitystä.

Autoetnografian analyytinen versio

Autoetnografia on tutkimusote, joka kuvaa ja analysoi (*grafia*) tutkijan henkilökoh-
taisia kokemuksia (*auto*) organisatoristen, sosiaalisten ja kulttuuristen ilmiöiden
(*ethno*) ymmärtämiseksi (Ellis 2004). Kuten etnografia yleisesti, autoetnografia on
sekä tutkimuksen tekemisen prosessi että sen lopputulos (ks. esim. Tienari & Kiri-
akos 2020). Autoetnografia haastaa perinteisiä käsityksiä tieteellisen tutkimuksen ”ob-
jektiivisuudesta” (Spry 2001) sillä autoetnografi on paitsi tutkija, myös oleellinen osa
tutkimuksensa kohdetta (Coffey 2002). Hänen tavoitteenaan on tuottaa merkityksel-
listä (ja usein myös helposti lähestyttävää) tutkimusta, joka pohjautuu hänen omiin
kokemuksiinsa. Autoetnografiaa voi tehdä monin eri tavoin ja painotuksin, ja sitä voi
tehdä joko yksin tai yhdessä muiden kanssa. Analyytisen autoetnografian tavoittee-
na on kuitenkin teoretisoida tutkijan omiin kokemuksiin perustuvat havainnot ja aja-
tukset (Anderson 2006).

Analyytisessä autoetnografiassa tutkija on Leon Andersonin (2006) mukaan tut-
kimansa yhteisön ”täysjäsen” ja teksteissään näkyvä ja aktiivinen toimija. Vaikka
analyytisyyden aste voi vaihdella esimerkiksi sen mukaan, miten tutkijan ja muiden
väliset suhteet ymmärretään ja kuvataan (Doloriert & Sambrook 2009), analyytinen
autoetnografi ottaa muut huomioon tutkimustyössään ja pyrkii muiden kanssa vuo-
ropuheluun sekä tutkimusprosessin aikana että kirjoituksissaan (ks. esim. Tienari

& Kiriakos 2020). Analyyttisen autoetnografian laatua voi arvioida sen pohjalta, miten se pystyy teoreettisiin yleistyksiin eli ”uuteen” tietoon jostakin organisatorisesta, sosiaalisesta tai kulttuurisesta ilmiöstä (Anderson 2006). Sen luotettavuus perustuu refleksiivisyyteen eli tutkijan kykyyn tarkastella omia olettamuksiaan osana tiedon tuottamisen prosessia sekä hänen valmiuksiinsa pohtia tietoisesti niitä valintoja ja päätöksiä, joita hän tutkimuksen kuluessa tekee (vrt. Högbäck & Aaltonen 2015).

Vaikka autoetnografia on lähtökohtaisesti henkilökohtainen tutkimusote, sitä voi tehdä myös yhdessä muiden kanssa esimerkiksi yhteistoiminnallisen autoetnografian (*collaborative autoethnography*) keinoin (ks. esim. Chang, Ngunjiri & Hernandez 2012; Geist-Martin, Gates, Wiering, Kirby, Houston, Lilly & Moreno 2010; Lapadat 2017). Siinä kukin autoetnografi kertoo ensin oman tarinansa ja sen jälkeen kaikkien tarinat asetetaan yhteisen reflektion ja kritiikin kohteeksi. Lopuksi tarinat ”teoretisoidaan” yhteisesti kehitetyn käsitteellisen viitekehyksen kautta. Olen kokenut yhteistoiminnallisen autoetnografian erityisen kiehtovana ja palkitsevana tapana tehdä tutkimusta.

Monet autoetnografiset tutkimukset, mukaan lukien omani, keskittyvät nykyisin akateemisen työn tekemisen ja sen mahdollisuuksien tai mahdottomuuden avaamiseen. Akateeminen työ on oivallinen esimerkki muuttuvasta työelämästä ja asiantuntijatyöstä. Olen toiminut professorina johtamisen ja organisaatioiden aineessa suomalaisissa ”bisneskouluissa” ja kokenut tuon muutoksen omakohtaisesti. Olen totutellut siihen, että tekemisiäni mitataan yhä tarkemmin ja että mittaaminen saattaa olla paitsi hämmentävää, myös ahdistavaa. Vaikka olen päätenyt varsin etuoikeutettuun asemaan professoriksi, olen aistinnut akateemisen työn vapauden ja merkityksen rapautumisen. Viime vuosina olen yrittänyt löytää uudenlaisia näkökulmia omaan ja kollegoideni työhön, akateemisiin yhteisöihin ja muuttuvaan yliopistomaailmaan. Autoetnografia tarjoaa tähän yhden mielekkään tutkimusotteen. Teoria, ja minun tapauksessani usein kriittinen teoria, toimii siinä ajattelun sparraajana (vrt. Holman Jones 2016). Oman identiteettityöni ja sen ”teoretisoinnin” kautta pyrin ymmärtämään akateemista asiantuntijatyötä, sen tekemistä ja tekijöitä.

Yliopistot, akateeminen työ ja sen tekijät

Autoetnografinen tutkimus on perinteisesti auttanut ihmisiä pureutumaan heitä koskeviin herkkiin asioihin. Tällaisia ovat esimerkiksi kokemukset sairauksista ja kuolemasta (ks. esim. Adams 2006; Ellis 1995) tai väkivallasta ja sorrosta (ks. esim. Pearce 2020). Myös erilaisia marginaalisia yhteisöjä ja alakulttuureita on tutkittu autoetnografian keinoin (ks. esim. Hayano 1982). Tutkijan omaan haavoittuvuuteen liittyvät kysymykset, traumat ja muutoksen kokemukset ovat olleet monien tutkimusten keskiössä. Autoetnografian keinoin on pyritty tekemään näkyväksi vääristyneitä valtasuhteita erilaisissa yhteisöissä ja organisaatioissa. Esimerkiksi feministinen tutkimus, rotuun ja etnisyyteen pureutuva tutkimus sekä seksuaalisuuden kysymyksiin keskit-

tyvä tutkimus ovat löytäneet autoetnografiasta keinoja tuoda esiin eriarvoisuutta ja syrjintää sekä saada vaiennettuja ja vaihtoehtoisia ääniä kuuluville (ks. esim. Ahmed 2012; McDonald 2013).

Autoetnografiaa on kuitenkin sovellettu mitä erilaisemmissa yhteyksissä niin, että ajatus äänen antamisesta vaiennetuille on hämärtynyt. Autoetnografioiden skaala näyttää vuosien varrella laajentuneen. Suomen kaltaisissa länsimaissa tehdyt yliopistoja, akateemista työtä ja sen tekijöitä koskevat autoetnografiat ovat tästä esimerkki. Yliopistomaailman myllerrys on saanut monet hämilleen ja vihaisiksi (Kuusela 2024). Akateemisen työn arjesta on kerrottavana absurdejakin tarinoita, jotka kertovat liisääntyvästä epävarmuudesta, voimattomuuden tunteista ja ahdistuksesta.

Suomessa yliopistojen rahoitus-, johtamis- ja hallinnointitapa on muuttunut ja niiden asemoituminen yhteiskunnassa on määritelty uudelleen (Aarrevaara, Dobson & Elander 2009). Tämä on maailmanlaajuinen kehityskulku. Puhutaan yliopistojen markkinoitumisesta, jolla tarkoitetaan kilpailun ja yritysmaailman käytäntöjen yhä suurempaa vaikutusta yliopistojen toimintaan (Willmott 1995). Akateemisen työn tekijöiden suoriutumista seurataan, mitataan ja arvioidaan innokkaasti (Sousa, de Nijs & Hendriks 2010) ja heidät laitetaan kilpailemaan keskenään (Ylijoki & Ursin 2015). Vaikka akateemista työtä tekevät ihmiset ovat Suomessa yleisesti kriittisiä markkinoitumisesta kohtaan, monet näyttävät sopeutuvan kaikessa hiljaisuudessa siihen, että heidän suorituksiaan jatkuvasti mitataan suhteessa muihin (Kallio ym. 2021).

Suomalaisille yliopistoille on myös luotu paineita uudistaa rakenteitaan ja toimintatapojaan niin, että ne tukevat ja kannustavat poikki- ja monitieteistä yhteistyötä (ks. esim. Hakonen & Tienari, 2021). Yliopistojen tehtäväksi on määritelty tuottaa yhteiskuntaa ja taloutta palvelevia ”innovaatioita” sekä kouluttaa laaja-alaisia ja monitaitoisia opiskelijoita (ks. esim. Tienari, Aula & Aarrevaara 2016). Suomen yliopistokentän rakenteellinen kehittäminen käynnistyi 1980- ja 1990-luvuilla, ja sai 2000-luvulla muotoja, jotka korostavat yliopistojen välistä yhteistyötä (Välimaa 2007) ja niiden yhteenliittymiä eli fuusioita (Hakonen & Tienari 2021). Vuonna 2010 voimaan astunut yliopistolaki kiihdytti muutosta entisestään. Vaikka yksinkertaistaen voidaan puhua siirtymästä sivistysyliopistosta markkina- tai innovaatioyliopistoon, vyyhti on hyvinkin monimutkainen (Tirronen 2013).

Jussi Välimaa (2023) esittää, että vaikka yliopistot ovat organisaatioina vuosien saatossa muuttuneet yhteiskunnan vallanpitäjien näkemysten ohjaamana, ne ovat korkeakoulutuksen instituutiona säilyneet hämmästyttävänkin samankaltaisina. Välimaan mukaan suomalaisissa yliopistoissa kasvatetaan edelleen ”kansalaisia ja akatemian jäseniä” ja tavoitellaan totuutta tutkimuksen avulla. Vallanpitäjien käsitys yliopistojen tarjoamasta sivistyksestä näyttää kuitenkin muuttuneen: siitä on tullut iskusana muiden joukossa, eikä se ole enää yliopistojen itseisarvoinen päämäärä (Nevala, Häyrynen & Korpela 2023).

Kaikella tällä on vaikutuksensa yliopistoissa tehtävään asiantuntijatyöhön. Monista työtehtävistä on tullut ”paskatöitä” (*bullshit jobs*), joille on Graebnerin (2018) mukaan tyypillistä tekijänsä käsitys niiden tarpeettomuudesta ja merkityksettömyydestä, vaikka vaikutusmahdollisuuksien ja vapauden puute voi pakottaa teeskente-

lemään toisin. Erityisesti yliopistojen erilaiset laadun arviointeihin ja mittaamiseen liittyvät tehtävät voidaan kokea tällaisiksi ”paskatöiksi” (Galuppo, Ripamonti & Lozza 2024).

Näissä oloissa akateemiseen asiantuntijuuteen liittyvät identiteetit ja identiteettityö kiinnostavat minua erityisesti. Identiteetillä tarkoitan tässä subjektiivista ja sosiaalisesti rakentunutta ymmärrystä siitä keitä olemme (Brown 2015). Käsitteeni identiteetistä tulee näin ollen lähelle sosiaalista identiteettiä, jonka yleensä katsotaan viittaavan siihen itsemäärittelyn osaan, joka syntyy ryhmäjäsenyyksiemme kautta (Tajfel & Turner 1979). Minulle on aina ollut vaikea ymmärtää, miksi kaikki identiteettimme tai niiden osat eivät olisi sosiaalisia. Huomaan myös aina puhuvani identiteeteistä monikossa.

Identiteettityö viittaa niihin erilaisiin tapoihin, joiden kautta työstämme ymmärrystä itsestämme (Snow & Anderson 1987) ja käsittelemme identiteetti(e)mme häilyvyyttä osana erilaisia ryhmiä ja yhteisöjä (Alvesson & Willmott 2002). Väitän, että ”itseyden” kysymyksiä pohtimalla pääsee akateemisen työn ja sen tekemisen ytimeen. Sen kautta voi tarkastella vaikkapa yksilön suhdetta yhteisöihin, kilpailun ja yhteistyön rinnakkaiseloja, vuorovaikutusta kasvotusten tai teknologioiden välityksellä sekä mittaamisen ja luovuuden välisiä jännitteitä. Myös kokemukset akateemisesta ”vapaudesta” ja sen rapautumisesta ovat identiteettien ja identiteettityön kannalta oleellisia (Herbert & Tienari 2013). Analyttinen autoetnografia soveltuu erinomaisesti tämän kaiken tutkimiseen.

Muuttuva toimintaympäristö ja yliopisto-organisaatio haastavat identiteettimme akateemisen työn tekijöinä. Tutkin yhdessä Rebecca Lundin kanssa sitä, miten muutostilanteissa tunteet nousevat akateemisten identiteettien rakentumisessa keskeisesti esille (Lund & Tienari 2019). Tunteet voidaan ymmärtää voimavaroina, joita ihmiset ottavat käyttöönsä identiteettien työstämisessä (Coupland, Brown, Daniels & Humphreys 2008). Ne auttavat meitä käsittelemään jännitteitä, joita koemme meille tarjottujen organisaation ”ideaalisten minäkuvien” ja oman itsemme välillä (Ahuja, Heizmann & Clegg 2019). Identiteetit ja tunteet kulkevat näin muuttuvassa työelämässä käsi kädessä.

Identiteettimme ja tunteemme ovat kuitenkin organisaatioiden valtasuhteiden ja poliittisten pelien kehystämiä. Oili-Helena Ylijoki ja Jani Ursin (2013; 2015) kertovat tutkimuksissaan innosta ja epävarmuudesta, joita kiihtyvä kilpailu akateemisissa yhteisöissä ruokkii. He nostavat esille akateemisten identiteettien polarisaation ja vastakkainasettelun. Osa akateemisen työn tekijöistä kokee hyötyvänsä uudesta systeemistä, osa ei. Kun yliopiston käytävän varrelta löytyy niitä, jotka menestyvät kilpailussa sekä niitä, jotka leimataan epäonnistujiksi, asetelma on haastava. Monet kokevat sen epäoikeudenmukaiseksi. Kun osa yhteisön jäsenistä tuntee itsensä voittajiksi ja osa häviäjiksi, jännitteiltä ei voida välttyä. Asiantuntijoiden identiteettityö voi saada samassa yhteisössä hyvinkin erilaisia muotoja.

Analyttinen autoetnografia auttaa pohtimaan ”itseyttä” muuttuvissa olosuhteissa, joissa akateemisen työn tarkoitus ja merkitys voivat hämärtyä ja kadota (vrt. Kallio, Kallio, Tienari & Hyvönen 2016). Kokemustemme jakamisen sekä niistä keskus-

telemisen ja ”teoretisoinnin” kautta voimme rakentaa kokonaisvaltaista ymmärrystä nykytilanteesta ja sen vaihtoehtoista. Omakohtainen, ajatuksia ja tunteita herättävä autoetnografia on oivallinen tapa tehdä yhdessä tolkkua akateemisesta työstä ja sen tekemisestä. Analyyttinen autoetnografia soveltuu monenlaisiin aiheisiin, kuten omat tutkimukseni osoittavat.

Autoetnografiaa yksin ja yhdessä

Olen viime vuosina tehnyt autoetnografiaa yksin. Olen tehnyt sitä myös yhdessä muiden kanssa yhteistoiminnallisen autoetnografian keinoin. Kaikkien autoetnografisten tutkimusteni taustalla on käsitys omasta (minun ja muiden) häilyvästä akateemisesta identiteetistä uusien haasteiden ja mahdollisuuksien edessä. Olen tarkastellut kysymystä akateemisesta identiteetistä kirjoittamisen, akateemisen työn kielen ja paikan sekä tutkijan mielikuvituksen kautta. Esittelen seuraavaksi lyhyesti näitä tutkimuksia ja niiden pohjalta syntyneitä ajatuksia asiantuntijatyöstä muuttuvissa ”bisneskouluissa”.

Kirjoittaminen

Kaikessa asiantuntijatyössä on ytimensä, jonka avulla asiantuntijuus tulee määritellyksi. Kirjoittaminen ja kirjoitusten julkaiseminen on elintärkeä osa akateemista työtä ja identiteettiä. Tein ensimmäisen autoetnografisen tutkimukseni yhdessä Carol Kiriakosin kanssa koskien akateemista kirjoittamista (Kiriakos & Tienari 2018). Carol on tähän mitä mainioin kumppani, sillä hän on luonut muiden ihmisten kirjoittamisen tukemisesta itselleen ammatin. Carol auttaa akateemisen työn tekijöitä kirjoittamiseen liittyvissä haasteissa, valmentaa ja fasilitoi – ja sparraa myös muita kuin akateemisia kirjoittajia. Huomasimme jo vuosia sitten, että meitä yhdistää palava innostus kirjoittamiseen. Teimme yhteistyötä erilaisissa kirjoittamisen valmentamiseen ja fasilitointiin liittyvissä yhteyksissä. Kävimme pitkiä keskusteluja siitä, mitä akateeminen kirjoittaminen on ja mitä se voisi olla. Pitkän synnyttelyn jälkeen uskaltauduimme yhteiseen kirjoitustyöhön.

Lähtökohtamme oli havainto siitä, että paine julkaista on ”bisneskouluissa” valtava ja että tämä vaikuttaa siihen, miten kirjoittamiseen suhtaudutaan. Muuttuva akateeminen maailma korostaa myös Suomessa juuri tietynlaisia julkaisuja asiantuntijatyön tuloksellisuuden mittareina. Arvostetuissa kansainvälisissä lehdissä julkaistut artikkelit ovat sen kovinta valuuttaa. Akateemisen kirjoittamisen käytännöt ja käytänteet ovat samalla muutoksessa. Kirjoitustyö näyttäytyy instrumentaalisena toimintana, joka tähtää vain ja ainoastaan julkaisuihin. Kirjoittamisen syklit ovat nopeampia ja sen laadun arvioinnin standardit yhä kapeampia ja samankaltaisempia ympäri maailman. Kärjistäen voi todeta, että meiltä kaikilta tulee ulos samanlaista tavaraa, hieman eri paketeissa vain. (Tienari & Kiriakos 2020.)

Akateeminen kirjoittaminen on entistäkin määrämuotoisempaa ja kontrolloitua. Halusimme haastaa tämän ja käsitellä kirjoittamista eri tavalla. Aloitimme yhteisen autoetnografisen työn kirjoittamalla toisillemme lyhyitä tarinanpätkiä kirjoittamiseen liittyvistä kokemuksistamme ja tunteistamme. Minä kirjoitin esimerkiksi näin:

En voi pitää näppejäni erossa tästä tekstistä. Minun pitäisi työstää käsikirjotusta, jota kollegani kanssa muokkaamme ja korjaamme erääseen lehteen. Kirjoitan kuitenkin mieluummin kirjoittamisesta. Todistelen itselleni, että otan vain pienen aikalisän. Mutta se on niin tylsää, että ällöttää. Huomenna huomenna. Palaan tuon käsikirjoituksen pariin huomenna.

Analysoimme tekstejämme yhdessä ja kehitimme käsitteellisen viitekehyksen, jonka läpi luimme tarinamme. Idea akateemisesta kirjoittamisesta rakkauteen kehittyi vähitellen. bell hooksin (2000) ajatus rakkaudesta tekemisenä toimi tässä inspiraation lähteenä. hooksin mukaan rakkaus on huolenpitoa, vastuunottoa ja kunnioitusta, ja vaikka se on vaikeaa, siihen voi kasvaa. Yhteistoiminnallinen autoetnografinen artikkelimme avasi kirjoittamisen riemua ja tuskaa hyvinkin henkilökohtaisesti. Jaoimme kokemuksia siitä, missä, koska ja miten kirjoittaminen sujuu – tai ei suju ja lähinnä turhauttaa, ahdistaa tai ällöttää. Kirjoitimme siitä, miten nautimme kirjoittamisesta, mitkä tekijät työssämme tukahduttavat tätä nautintoa ja miten yritämme palauttaa nautinnon kirjoittamiseen. Artikkelistamme tuli vastaveto vallalla olevalle yksipuoliselle käsitykselle akateemisesta kirjoittamisesta. Toimimme mukaan itsemme kirjoittajina sekä kehollisuutemme, tunteemme ja identiteettimme. Käsittelimme sitä, mistä usein vaietaan. Teimme sen omakohtaisesti ja henkilökohtaisesti, toistemme kokemuksia ja näkemyksiä kunnioittaen ja arvostaen. (Tienari & Kiriakos 2020.)

Monet lukijamme kertoivat, että tarinamme akateemisesta kirjoittamisesta rakkauteen oli koskettanut heitä. Artikkelini oli herättänyt tunteita ja auttanut käsittelemään omia kokemuksia akateemiseen kirjoittamiseen liittyvistä paineista. Pystyimme omien kokemustemme ja identiteettityömme kautta kertomaan akateemisesta yhteisöstä ja kirjoitustyöstä jotain sellaista, josta ei ollut aiemmin näin kirjoitettu ja joka resonoi muiden kokemusten kanssa. Kirjoituksemme teki näkyväksi asioita, joihin muut pystyivät samastumaan ja tarkastelemaan omia kokemuksiaan kenties uusin tavoin. Kirjoituksemme toi myös esiin sen, miten autoetnografia jakaa kenties väistämättä mielipiteitä. Eräs jatko-opiskelija tokaisi minulle, että ”tämä oli huonoin paperi, jonka olen koskaan lukenut”. Hänen käsityksensä akateemisesta työstä ammentaa luonnontieteistä ja tähtää ehdottamaan objektiivisuuteen. Omakohtaisten tarinoiden teoretisointi on auttamatta tämän käsityksen ulkopuolella. Kaikki eivät pysty koskaan ymmärtämään autoetnografiaa. (Tienari & Kiriakos 2020.)

Jatkan akateemisen kirjoittamisen tutkimista. Mielestäni on tärkeää pohtia, miten se muuttuu uusien teknologioiden ja generatiivisen tekoälyn myötä. Miten kirjoittamiseen liittyvä rakkaus ja intohimo voi pysyä työssä mukana, kun tekoäly kykenee tuottamaan tekstiä nopeammin ja ehkä jopa ”paremmin” kuin ihminen? Jos kirjoittaminen on pitkään ollut akateemisen asiantuntijatyön ytimessä, nyt sen perinteiset

muodot haastetaan uusin tavoin. Mielestäni on oleellista keskustella siitä, miten sovellamme tekoälyn suomia mahdollisuuksia kadottamatta itseämme akateemisen työn tekijöinä. Me, jotka rakastamme kirjoittamista, olemme erityisen identiteettityön edessä.

Kieli

Kirjoittamisesta siirryin tarkastelemaan kieltä akateemisessa työssä. Kysymys asiantuntijuuden kielestä muuttuvassa työelämässä on mielestäni tärkeä ja ajankohtainen. Akateemisessa asiantuntijatyössä kieli on mukana paljon kirjoittamista laajemmin. Yliopistot asettavat meille nykyisin paineita opettaa, tutkia, kirjoittaa ja julkaista englanniksi. Näyttää siltä, että englannista on itsestään selvästi tullut asiantuntijuuden maailmanlaajuinen valtakieli. Ne akateemiset lehdet, joissa julkaistuja artikkeleita ”bisneskouluissa” arvostetaan ja joista palkitaan, ovat kaikki englanninkielisiä. Suomalaisissa yliopistoissa suomen ja ruotsin kielet ovat kuitenkin edelleen läsnä, jos ei tutkimuksessa (tai ainakaan niissä arvostetuimmissa julkaisuissa) niin ainakin opetuksessa ja yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa. Englannin, suomen ja ruotsin kielten väliset suhteet tuovat esille valtasuhteita ja poliittisia pelejä suomalaisissa yliopistoissa.

Carol Kiriakosin kanssa tehdyn tutkimuksen rohkaisemana päätin kokeilla autoetnografiaa yksin ja tarttua kieleen tutkimuksen kohteena. Lähtökohtana oli taas voimakas henkilökohtainen tuntemus – ja tässäkin tapauksessa pieni ahdistus. Siirryin taannoin Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulusta Hankenille eli suomenkielisestä ruotsinkieliseen ”bisneskouluun”. Kun koin Aallossa olleeni jonkin sortin sisäpiiriläinen, Hankenilla olen suomenkielisenä monin tavoin ulkopuolinen. Huomasin kuitenkin viihtyvänä tässä asemassa ja tunsin itseni pitkästä aikaa luovaksi ja tulokselliseksi. Sekä Aallossa että Hankenilla olen työskennellyt lähes yksinomaan englannin kielellä. Ahdistukseni kumpusi juuri tästä. Hankenilla se on ennen kaikkea huonoa omaatuntoa siitä, että en pysty opettamaan ruotsin kielellä ja auttamaan näin yhteisöäni. Tiedostan, että ruotsin kieli on keskeinen osa Hankenia akateemisena instituutina. Kielen ympärille kietoutunut jaettu identiteetti on sen koossa pitävä voima. Hankenin kandidaattiohjelma on ruotsinkielinen, joten minä ja muut tumpelot suomenkieliset – sekä suuri osa muualta Suomeen tulleista – olemme sen ulkopuolella.

Käsittelin omia kokemuksiani ja tunteitani innostuksen ja huonon omantunnon välissä. Kirjoitin kielen merkityksestä akateemisessa työssä ja akateemisen identiteetin muovautumisesta (Tienari 2019). Artikkelin englanninkielisen otsikon voisi kääntää näin: ”yksi lensi yli ankkalammikon”. Ankkalammikko viittaa termiin, jolla Helsingin seudun ruotsinkieliset kutsuvat omaa, monin tavoin tiivistä yhteisöään. Pohdin omakohtaisesti mitä tapahtuu, kun akateemisen asiantuntijuuden kielellistä perustaa horjutetaan.

Ulkopuolisuus antaa minulle tunteen itsenäisyydestä. Se pitää mielen virkeänä. Tien toisella puolella olin yksi vallanpitäjistä. Täällä tunnen itseni va-

paaksi. En löydä tähän parempaakaan sanaa. Ja kun tunnen itseni vapaaksi, alan huolestua. Tunnen, että saan paljon aikaiseksi, mutta tämä ei voi jatkua ikuisesti.

Tajusin oman asiantuntijuuteni rajat ja pohdin, miten kieli kietoutuu subjektiiviseen ja sosiaalisesti rakentuneeseen ymmärrykseen siitä, kuka olen akateemisen työn tekijänä. Omien kokemusteni ruotimisen kautta pyrin tarjoamaan uudenlaisen ymmärryksen kielestä ja akateemisesta identiteetistä, jota ei olisi ollut mahdollista perustella ja kytkeä aikaisempaan keskusteluun muilla tavoin kuin autoetnografian kautta. Ontuva otsikko viittasi Ken Keseyn romaaniin *Yksi lensi yli käenpesän*, jossa mielisairaalaan joutunut pikkurikollinen haastoi sairaalan rutiinit. Otsikko kuulosti mielestäni hyvältä, vaikka se ei aivan artikkelini sisältöä vastannutkaan.

Jatkan kielen tutkimista akateemisissa yhteisöissä ja työssä. On kiinnostavaa havaita, että akateemisen työn kieli on noussut yliopistoissa keskustelun ja kiistelyn kohteeksi. Muun muassa Hilla Backin (2024) tutkimus eräästä hyvin kansainvälisesti orientoituneesta suomalaisesta yliopistosta kertoo, miten englannin kielen ylivaltaa haastetaan entistä ponnekkaammin. Yhteiskunnan muuttuvien poliittisten voimasuhteiden ja opiskelijoiden aktivismin haastamana Backin tutkima yliopisto tasapainoilee englannin ja suomen kielten välillä. Viitteitä samankaltaisista kiistoista löytyy myös muista maista (ks. esim. Flikke & Øyslebø Sørensen 2024). Akateemisen työn kieleen ja sen tekijöiden identiteetteihin liittyvät kysymykset ovat siksi yllättävänkin ajankohtaisia.

Autoetnografiani kielestä jäi kuitenkin ikään kuin ilmaan leijumaan, sillä se ei lopulta näytä herättäneen yhtä paljon kiinnostusta kuin Carol Kiriakosin kanssa työskenteleminen puheenvuoro akateemisesta kirjoittamisesta rakkauteen. Ja ehkä hyvä niin. Kun joku puhuu tästä autoetnografisesta artikkelistani, huomaan ottavani siihen etäisyyttä. Matka itseäni johti siihen, että olen entistä varovaisempi omien kokemusteni korostamisen kanssa. Maailmassa on paljon tärkeämpääkin pohdittavaa. Tässä vaiheessa olin jo sitä mieltä, että tämä jääköön viimeiseksi yksin tekemäkseni autoetnografiaksi.

Paikka

Kirjoittamisesta ja kielestä siirryin paikkaan. Työn tekemisen paikalla on asiantuntijatyössä suuri merkitys, vaikka sitä ei tutkimuksissa yleensä noteerata merkittävänä identiteettien lähteenä. Yliopistojen akateemisten työntekijöiden ja heidän identiteettinsä tutkimuksessa sosiaaliset identiteetit ovat korostuneet paikkaidentiteettien kustannuksella (Hakonen & Tienari 2021). Akateemisen työn paikka kuitenkin sanelee monin tavoin niitä mahdollisuuksia ja haasteita, joita työssämme kohtaamme. Ymmärrän, että tila muuttuu paikaksi, kun annamme sille merkityksiä ja koemme sen merkitykselliseksi (Cresswell 2004). Minulla oli mielestäni akateemisen työn paikasta tärkeää sanottavaa.

Olin aiemmin töissä Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulussa (entisessä Helsingin kauppakorkeakoulussa eli Kauppiksessa). Osana Aalto-fuusioon liittyvää toimintojen

keskittämistä se siirrettiin henkilöstön voimakkaasta vastustuksesta huolimatta helmikuussa 2019 Helsingin Etu-Töölöstä Espoon Otaniemeen. Aallon hallitus oli päättänyt jo huhtikuussa 2016, että kaikki yliopiston keskeiset toiminnot keskitetään Otaniemen kampukselle eli Teknillisen korkeakoulun entiselle pääpaikalle Espooseen. Organisaation muutostilanteissa sekä sosiaalisella identiteetillä että paikkaidentiteetillä on tapana korostua. Minun kohdallani muutto – tai pikemminkin jo muuttopäätös ja muuton valmistelu – käynnisti perusteellisen identiteettipohdinnan, jota yllä jo avasin akateemisen työn kielen kautta.

Palasin paikan tutkimisen kautta yhteistoiminnallisen autoetnografian pariin, nyt osana kolmen ihmisen tiimiä. Tarkastelin Emma Nordbäckin ja Marko Hakosen kanssa erilaisia kokemuksiamme Aallon kauppakorkeakoulun ”pakkosiirrosta” (Nordbäck, Hakonen & Tienari 2021). Minulla oli tässä oma lehmä ojassa, sillä syy siihen miksi päädyin Kauppikselta Hankenille oli se, että en halunnut töihin Espooseen. Viihdyin (ja viihdyn) Helsingin Töölössä erinomaisesti ja koen paikan omakseni. Otaniemi on ”kaukana” ja se symbolisoi Teknillisen korkeakoulun valtaa Aallossa. Olin jo vuosia aiemmin puhunut muille, että jos meidät pakkosiirretään, minä lähten. Ja niinhän siinä kävi, että siirryin Arkadiankadun toiselle puolelle Hankenille.

Minulle oli ensiarvoisen tärkeää asettaa omat kokemukseni paikasta keskusteluun muiden kanssa. Kirjoitimme Emman ja Markon kanssa kukin kokemuksistamme ja vertailimme niitä paikkaidentiteettiin (*place identity*) pohjautuvan käsitteellisen viitekehityksen kautta. Emma on lupaava apulaisprofessori. Hänelle paikka määrittyy yhteistyösuhteiden kautta ja hän koki Otaniemen omakseen. Marko taas on pitkän linjan projektitutkija, jolla oli vaikeuksia sopeutua uuden ja uljaan Aalto-yliopiston menestyksen kriteereihin. Markolle paikka liittyy hänen omaan tutkimusryhmäänsä ja sen paikkaan. Sosiaalipsykologina hän ymmärtää identiteetin käsitteen eri tavoin kuin minä – tai kuin diplomi-insinöörin tutkinnon alun perin suorittanut Emma. Huomasimme nopeasti, että meillä oli jokaisella eri tavalla rakentuva ymmärrys omasta paikkaidentiteetistämme. Paikka määritteli ”asiantuntijuuttamme” eri tavoin. Minä kirjoitin esimerkiksi näin:

Käänsin suuttumuksen ja katkeruuden itselleni myönteiseksi voimaksi. Pystyin selittämään itselleni, että kaipasin joka tapauksessa muutosta. Asemani professorina teki tämän luksuksen mahdolliseksi. Pystyin luomaan itseni uudelleen akateemisena työntekijänä.

Omat kokemukseni paikan merkityksestä asettuivat kuitenkin nyt laajempiin kehyksiin. Huomasin myös, miten näkemykseni paikasta muovautuivat matkan varrella. Ajatteluni sai uudenlaisia sävyjä. Pystyin nyt ”kadun toisella puolella” (Hanken sijaitsee vastapäätä entisen Helsingin kauppakorkeakoulun päärakennusta) ottamaan etäisyyttä aiempiin ehdottomiin kantoihini. Kun keskustelin Emman ja Markon kanssa, paikan merkitys alkoi näyttää erilaiselta. Lupaukseni olla muuttamatta Otaniemeen alkoi tuntua selittelyltä. Olin kaivannut muutosta ja itseni ravistelua hereille – ja Kauppiksen paikan muutos tarjosi siihen mahdollisuuden. Minulla oli vaihtoehto

mihin mennä, enkä jäänyt tyhjän päälle. Koin omakohtaisesti akateemisen identiteetin häilyvyyden suhteessa kieleen ja paikkaan.

Tämä yhteistoiminnallinen autoetnografia oli minulle tärkeä oppimiskokemus ja jatkan paikan tutkimista akateemisessa asiantuntijatyössä. Vaikka nykyisin puhutaan paljon etätyöstä ja ”hybridityöstä”, tuntuu siltä, että työn tekemisen paikalla on merkityksiä, jotka voivat jäädä huomiotta, kun pohditaan asiantuntijatyötä muuttuvassa työelämässä. Kun ihmisiä siirrellään paikasta toiseen ja kun työn tekemisen tilat muuttuvat, sillä on vaikutuksensa paitsi työhön, myös sen tekijöiden identiteetteihin. Yhteistoiminnallinen autoetnografiamme kertoo siitä, miten paikalla voi olla eri asiantuntijoille hyvinkin erilainen merkitys. Paikan pohtiminen osana identiteettityötä on mielestäni työelämän myllerryksessä tärkeää.

Mielikuviutus

Vaikka olin vannonut itselleni, että en enää tee autoetnografiaa yksin, päädyin kirjoittamaan mielikuviutuksesta akateemisessa työssä (Tienari 2024). Asiantuntijuus ja mielikuviutus osoittautui herkulliseksi autoetnografian aiheeksi. Tämä esimerkinen kertoo siitä, miten autoetnografiat lähtevät usein liikkeelle ”ahaa-elämyksistä” (*epiphanies*) eli sellaisista hetkistä tai kokemuksista, jotka pysäyttävät ja herättävät tunteita (Denzin 2014). Minun ahaa-elämykseni oli, kun havahduin siihen, että en ole itse moneen vuoteen tuottanut tai kerännyt empiirisiä aineistoja. Olen päässyt mukaan tutkimuksiin, joissa muut ovat jo tehneet tämän työn. Olen astunut liikkuvaan junaan ja tehnyt sen nyt jo todella monta kertaa. Tämä(kin) on johtanut siihen, että näen itseni tutkijana hyvin eri tavoin kuin ennen.

Tajusin, että mielikuviutus on hyvin keskeisessä roolissa siinä mitä teen. Olen saanut inspiraatiota C. Wright Millsin (1959) sosiologista mielikuviutusta koskevista ajatuksista. Olen pohtinut suhdettani muihin, erilaisiin yhteisöihin ja ympäröivään yhteiskuntaan. Olen tarkastellut itseäni tarkastelemassa muita. Koska en ole ollut mukana tuottamassa tai keräämässä tutkimusaineistoja, olen ihmetellyt niitä ulkopuolelta ja ulkopuolisena. Olen yrittänyt luovia eri ihmisten nahkoihin ja erilaisten ilmiöiden sisään tekstien, kuvien ja videoiden kautta. Mielikuviutus on johtanut minut sellaisten ihmisten elämään, joita en ole koskaan tavannut ja sellaisiin paikkoihin, joissa en ole koskaan käynyt.

Listasin yhdeksän erilaista yhteistyöhanketta, joissa olen ottanut tällaisen roolin. Kun palasin niihin analyttisen autoetnografian keinoin, huomasin miten suhteeni tutkittaviin ihmisiin ja ilmiöihin ovat muodostuneet varsin erilaisiksi eri tutkimuksissa. Pohdin mitä ”samuuden” tunne tutkittavien kanssa merkitsee, kun tutkimme akateemista työtä ja sen tekijöitä – ja mitä samuuden ja ”erilaisuuden” eri yhdistelmät tarkoittavat, kun tutkimme yritysjohtajia. Pohdin, miten erilaisuuden tunne korostuu entisestään, kun tutkin yhdessä muiden kanssa etnisiä vähemmistöjä tai ihmisiä maailman toisella puolella. Kaikkiaan mietin, miten tutkijan ja tutkittavien välisiä merkittäviä eroja voi yrittää käsitellä rakentavasti.

Vaikka yhteistyömme oli jouhevaa ja palkitsevaa, minulle tuli tunne, että venyitin mielikuvitustani vähän liian pitkälle. Tunsin itseni epävarmaksi ja tein töitä sen kanssa, että emme etääntyneet sen nuoren naisen tulkinnoista, jonka tutkimus tämä on. Loppujen lopuksi hän on kuitenkin tutkimamme yhteisön jäsen.

Myös mielikuvitusta käsittelevä autoetnografinen tutkimukseni liittyy osaltaan kieleen. Päädyin siihen, että kieli on tärkeä osa mielikuvitusta, ainakin sen tyyppisessä tutkimustyössä, jota minä ja kumppanini teemme. Kielen avulla hahmotamme maailmaa ja teemme siitä yhdessä tulkintoja ja kuvauksia. Autoetnografiani mielikuvituksesta kertoo myös siitä, miten metaforat ohjaavat ajatteluamme ja kirjoittamistamme. Kutsuin itseäni akateemiseksi ”nojatuolimatkailijaksi” (*armchair traveler*). Tämän metaforan avulla pystyin kuvaamaan erilaisia yhteistyöhankkeita, joiden aiheistojen tuottamiseen ja keräämiseen en ole osallistunut, mutta joiden kautta pääsin mukaan ”matkailemaan” mielikuvituksen avulla.

Päädyin näin käsitteellistämään mielikuvituksen tietyllä tavalla. Vaikka mielikuvitus näyttää saaneen erilaisia muotoja eri tutkimuksissani, akateemisessa työssä se koostuu joka tapauksessa tietyistä ulottuvuuksista. Se on psykologista, sillä se pohjautuu yksilöiden ja yhteisöjen välisiin suhteisiin. Se on sosiaalista, sillä se rakentuu suhteissa muiden kanssa. Mielikuvitus on myös kielellistä, sillä ainakin minun alani akateemisessa työssä se täytyy edelleen pystyä pukemaan sanoiksi.

Jälkikäteen ajatellen tuntuu siltä, että mielikuvituksen käyttämisestä on tullut minulle eräänlainen varaventiili tai jopa paikka, jonne paeta kaikkea sitä hämmentävää ja ahdistavaa, joka akateemiseen työhön nykyisin liittyy. Kun koen olevani muille avuksi, mielikuvitus auttaa käsittelemään niitä merkityksettömyyden tunteita, jotka pulpahtelevat jatkuvasti esille akateemisessa työssä. Ehkä mielikuvitus voisi auttaa myös laajemmin ymmärtämään asiantuntijoiden ”selviytymiskeinoja” muuttuvassa työelämässä, jossa työn tekemisen tarkoitus ja merkitys tuntuvat olevan jatkuvasti hakusessa.

Kaikkiaan kokemukseni analyttisten autoetnografioiden tekemisestä on ollut varsin myönteinen. Kuitenkin kuten Tuija Koivunen tämän kirjan luvussa toteaa, autoetnografian lähtökohtainen subjektiivisuus istuu huonosti luonnontieteistä peräisin olevaan käsitykseen tieteen ”objektiivisuudesta”. Organisaatio- ja liikkeenjohdotutkimuksen alalla julkaistut autoetnografiset tutkimukset ovat usein luonteeltaan analyttisiä, sillä ne pyrkivät edistämään teoreettisia keskusteluja. Kaikki yllä kuvattu neljä artikkelia kirjoitettiin *Management Learning* -lehteen, joka on alan (eurooppalaisten, kriittisten) tutkijoiden arvostama, vaikka sitä ei aivan ”huippulehdeksi” lasketakaan. Tästä lehdestä on kehittynyt tärkeä kanava vaihtoehtoisten tutkimuksen tekemisen tapojen ja ymmärrysten esiin nostajana. Jokaisen artikkelin arviointiprosessi olikin kriittisen kannustava. Toimittajien ja arvioitsijoiden palaute oli rakentavaa, ja se auttoi kehittämään artikkeleiden sisältöä ja muotoa. Artikkeleiden lopullinen versio oli siis eräänlaisen neuvotteluprosessin tulos – kuten se taitaa useimmiten, jos ei aina, nykyisin olla akateemisessa työssä.

Väitän, että autoetnografisten artikkeleiden saaminen julkaistavaksi ei ole onnea tai sattumaa. Oikean yleisön löytäminen on aina ensiarvoisen tärkeää, jos aikoo saada autoetnografian pöytälaatikkoa laajempaan jakeluun. Kaikki eivät tule niistä koskaan kiinnostumaan, mutta jotkut voivat innostua ja arvostaa niitä. Akateeminen työ onkin eräänlaista kissanhännänvetoa: pallottelua eri yleisöjen kanssa, ennen kuin se oikea löytyy. Tämä johtaa ajatukseni autoetnografian asemaan sekä asiantuntijatyön eettisiin ja poliittisiin ulottuvuuksiin. Tämä on se matka autoetnografian ”itseyyteen”, joka voi olla kaikkein haastavin. Ainakin se on ollut sitä minulle.

Autoetnografian asema ja autoetnografian eettis-poliittisuus

Kaikkiin edellä esiteltyihin autoetnografisiin artikkeleihin sisältyy varsin läpinäkyvä pohdinta sekä tutkimuksen lähtökohdista että prosesseista, jotka johtivat niiden lopputulemaan. On tärkeää olla avoin sen suhteen, mistä asemasta ja positiosta käsin autoetnografia on kirjoitettu. Olen oppinut olemaan tietoinen omasta asemastani. Olen pohtinut paljon sitä, mitä se auttaa sanomaan ja mitä ei, miten ja miksi. Ennen kaikkea olen herkästynt kuuntelemaan muita. Tällainen autoetnografiaan liittyvä reflektio auttaa tiedostamaan tutkijan lähtökohtia ja niitä mahdollisuuksia ja rajoitteita, jotka hänen tutkimustaan ohjaavat ja suuntaavat. Asiantuntijuus ei ole neutraali käsite. Kun siitä kirjoittaa omakohtaisesti ja henkilökohtaisesti, asiantuntija-autoetnografilla on erityinen vastuu työstään.

Akateemisen työn tekijänä olen monin tavoin etuoikeutettu, osin ilman omaa ansiotani. En ole sorrettu tai vaiennettu. Yksi sysäys autoetnografian tekemiseen oli uudenlaisten ilmaisun tapojen etsiminen, jonka tunnen leimaavan omaa akateemista työtäni ja identiteettiäni. Pohdintani liittyvät lopulta myös epäilyyn siitä, onko minulla mitään tärkeää sanottavaa autoetnografian keinoin. En ole haavoitettu tai särkynyt, enkä voi nostaa omassa akateemisessa asiantuntijatyössäni esiin mitään järkevää tai dramaattista. Kun näen ja kuulen muiden ihmisten kokemuksia, en voi välttää ajatuksesta, että omani ovat rajoittuneita. Akateemisen identiteettiäni häilyvyys pulpahtaa näin jälleen kerran esiin, kun pohdin autoetnografioideni merkitystä. Ainakin osa vastausta piilee siinä, miten niitä teen.

Autoetnografian asema ja autoetnografian tekeminen liittyvät tutkimustyön eettisiin kysymyksiin. Autoetnografian perimmäisenä tarkoituksena on herkistää sekä tekijänsä että hänen yleisönsä uudenlaisille oivalluksille ja ymmärryksille, eikä tutkija voi piiloutua objektiivisuuden kaapuun. Hän ei voi etäännyttää itseään tutkimuksensa kohteesta. Autoetnografia etsii näin ehkä väistämättä aina akateemisen työn ja äänen rajoja. Carolyn Ellis (2007) puhuu evokatiivisen autoetnografian tilanteisesta (*situational*) ja suhteissa rakentuvasta (*relational*) etiikasta, joka käsittelee niitä ennalta-arvaamattomia ja usein hienovaraisia, mutta eettisessä mielessä tärkeitä hetkiä, joita tutkija työssään kohtaa. Tämä pätee myös analyttiseen autoetnografiaan (Tienari & Kiriakos 2020). Nyrkkisääntö on, että muita ihmisiä tulee kunnioittaa ja

heille tulee tehdä oikeutta. On kuitenkin aina arvioitava erikseen mitä tämä voi kuskakin autoetnografisessa tutkimuksessa tarkoittaa.

Judith Lapadat (2017) korostaa kysymystä muiden anonymiteetin suojelemisesta, koska se on autoetnografiassa erityisen vaikeaa. Tutkija joutuu jatkuvasti ottamaan kantaa siihen, tuleeko hänen kysyä lupia ihmisiltä – ja jos niin koska, miksi ja keneltä. Ei ole olemassa yksiselitteisiä eettisiä pelisääntöjä, joita autoetnografi voi noudattaa kaikissa tilanteissa. Autoetnografian etiikka onkin jatkuvaa refleksiivisyyttä: omien oletusten ja niiden vaikutusten pohtimista sekä herkkyyttä muille ja muiden tarinoille, erityisesti niiden, jotka ovat eri asemassa kuin autoetnografi, ja jotka hän ymmärtää erilaisiksi kuin itse on. Mielestäni tämä kaikki liittyy nöyryyteen ja muiden kunnioittamiseen siinä, miten heistä kirjoitetaan. Autoetnografi käyttää valtaa määritellään ”todellisuutta” ja kun tämä yhdistyy valtaposition ylipistossa ja akateemisessa työssä, eettisistä kysymyksistä tulee entistäkin tärkeämpiä.

Yksin tehdyissä autoetnografioissa olen oppinut välttämään mahdollisesti herkkulisiakin esimerkkejä, joissa on vaarana esittää muita ihmisiä yksipuolisesti ja osoitelevasti. Ehkä tämä varman päälle pelaaminen on yksi syy siihen, miksi autoetnografiset artikkelini tuntuvat omasta mielestäni varsin laimeilta. En kuitenkaan halua tinkiä tästä. Ansaitsemattomat etuoikeudet (*privilege*) vaativat kokemusteni ja tulkintojeni taustalla. Olen mies. Olen valkoinen mies. Olen valkoinen keskiluokkainen mies. Olen valkoinen keskiluokkainen heteroseksuaali mies – ja paljon muuta, joka helpottaa elämääni Suomen kaltaisessa yhteiskunnassa. Olen päätynyt professorin asemaan yliopistoissa, joissa kaltaiseni ihmiset ovat ylimmillä tasoilla yliedustettuna. Olen systeemin osa ja hyötynyt siitä. Pyrin tiedostamaan, miten tämä kaikki värittää autoetnografista työtäni. Tosin laimeuskin voi olla suhteellista, kuten se erään jatko-opiskelijan kommentti akateemisesta kirjoittamisesta rakkautena kertoo.

Niin tai näin, erityisesti yhteistoiminnalliset autoetnografiat ovat auttaneet minua asemoimaan itseni ja suhteuttamaan omat kokemukseni ja näkemykseni muihin. Ehkä ne kertovat nyky-yliopistoista jotakin sellaista, joka jäisi muuten kertomatta. Harva kokee enää olevansa turvassa yliopistojen asiantuntijatyössä. Myös suhteellisen hyvin akateemisessa työssä ja akateemisella uralla menestyneet, minunkaltaiseni ihmiset voivat kokea riittämättömyyden ja ahdistuksen tunteita. Autoetnografioiden avulla voimme avata sitä, miten ne liittyvät asiantuntijoiden identiteetteihin ja identiteettityöhön – ja näin tuoda keskusteluihin mukaan jotain mahdollisesti tärkeää.

Eettinen keskustelu autoetnografiassa on mielestäni syytä laajentaa koskemaan sen eettis-poliittisia kysymyksiä. Tämä liittyy osaltaan autoetnografian asemaan ja identiteetteihin, mutta akateemisessa asiantuntijatyössä myös tutkimuksen tekemisen käytäntöihin; siihen, mikä on kullekin mahdollista ja mikä ei. Eettis-poliittinen (*ethico-politics*) viittaa tässä niihin eettisiin valintoihin, jotka ohjaavat tutkijoiden työtä poliittisesti värittyneessä tiedontuotannossa (Ahonen & Tienari 2015; Pullen & Rhodes 2014). Lähtökohtani on, että tutkijat tuottavat tietoa, eivätkä ”löydä” sitä. Silloin eettisen pohdinnan keskiöön nousevat ne valinnat ja päätökset, jotka vaikuttavat siihen, miten he ymmärtävät ja kuvaavat tutkimiaan ilmiöitä (Bell ja Willmott 2020). Tärkeää on myös se, millaiset kuvaukset ja ymmärrykset tulevat mahdolliseksi (sekä

millaiset eivät) akateemisen asiantuntijatyön nykyisissä olosuhteissa. Tähän ei ole yksiä ja ainoita oikeita vastauksia. Oleellista on, että keskustelu on jatkuvaa, moniäänistä ja rakentavaa.

Autoetnografian tarjoamat valmiudet asiantuntijatyölle

Väitän, että analyyttinen autoetnografinen tutkimus – yksin ja yhdessä muiden kanssa – auttaa kehittämään elintärkeitä valmiuksia akateemiseen asiantuntijatyöhön ja tulevaisuuden työelämään myös laajemmin. Ensinnäkin analyyttinen autoetnografia voi kehittää rohkeutta tutkia mahdollisesti herkkiä aiheita ja sanoa niistä jotain merkityksellistä ja jopa uutta. Autoetnografia soveltuu erityisen hyvin hankalien aiheiden tutkimiseen ja sen tekeminen auttaa kehittämään rohkeutta tarttua uusiin aiheisiin ja kertoa niistä. Rohkeus kohdata itsensä, vaikka vähän pelottaa, on suurinta rohkeutta.

Toiseksi analyyttinen autoetnografia voi kehittää argumentaatiotaitoja. Omakohtauus on aina perusteltava huolellisesti. Jo tutkimustyön alkuvaiheessa on hyvä arvioida autoetnografian soveltuvuutta ilmiöön, joka on tutkimuksen kohteena. Samoin kannattaa heti ryhtyä pohtimaan, kuka itse on suhteessa tutkittavaan yhteisöön ja ilmiöön. Erilaisten tutkimusasetelmien ja näkökulmien tiedostaminen on autoetnografian – ja itse asiassa kaikkien etnografien – argumentoinnin perusta. Oman tulokinnan puolesta argumentoiminen on akateeminen perustaito, joka korostuu autoetnografioissa. Tutkija tietää jo autoetnografiseen tutkimukseen ryhtyessään, että kaikki eivät sitä halua ymmärtää.

Kolmanneksi analyyttinen autoetnografia voi kehittää asiantuntijan refleksiivisyyttä. Se ”pakottaa” refleksiivisyyteen, koska se edellyttää tutkijan kykyä tarkastella omia oletuksiaan ja valintojaan osana tiedon tuottamista. Autoetnografian on alusta asti pystyttävä käsittelemään ennalta-arvaamattomia ja usein varsin hienovärisiä mutta eettisessä mielessä tärkeitä tilanteita. Hänelle tarjoutuu tilaisuus oppia kunnioittamaan muita ihmisiä ja tekemään heille tarinoissaan oikeutta. Autoetnografi oppii parhaimmillaan tiedostamaan oman asemansa merkityksen asiantuntijuudessa ja asiantuntijatiedon tuottamisessa. Argumentointitaidot kehittyvät ja rohkeuskin voi kasvaa refleksiivisen autoetnografisen työn myötä.

Kokemukseni mukaan autoetnografia yksin ja yhdessä muiden kanssa auttaa työstämään omia identiteettejä asiantuntijatyön tekijänä. Tätä kaikkea voisi pohtia työelämän tutkimisessa myös laajemmin. Analyyttisen autoetnografian tarjoamat valmiudet – rohkeus, argumentointi ja reflektointi – auttavat toimimaan mitä erilaisemmissa ympäristöissä ja olosuhteissa. Autoetnografisella tutkimuksella on näin annettavaa yhä intensiivisemmän, teknologisoituvan työelämän ymmärtämiseksi. Ihmisten ja uusien teknologioiden väliset monimutkaiset suhteet erilaisissa organisaatioissa ovat kiinnostavia autoetnografioiden kohteita. Niiden ymmärtäminen on yhä tärkeämpää, kun tekoälyn eri muodot muuttavat asiantuntijatyötä.

Samalla myös erilaisia verkkoympäristöjä voi tutkia analyttisen autoetnografian keinoin. Kun Robert Kozinets (2015) kutsuu verkossa tapahtuvaa etnografista työtä netnografiaksi (*netnography*), voisimme puhua myös ”autonetnografioista”, joissa tutkija kertoo omakohtaisista kokemuksistaan verkossa ja pyrkii teoretisoimaan niitä. Eri teknologiat tekevät erilaiset kokemukset mahdollisiksi ja näiden avaaminen analyttisen autoetnografian keinoin voisi auttaa meitä ymmärtämään entistä paremmin teknologisoituvaa työelämää ja sen asiantuntijatehtäviä. Esimerkiksi erilaiset sosiaalisen median alustat ovat tässä oivallisia tutkittavia (Maaranen 2023).

Mielikuvitus osoittautui minulle erityisen kiehtovaksi autoetnografisen tutkimuksen kohteeksi. Se voi myös olla yhä tärkeämpi osa akateemisen työn tekemistä, kun tekoälyn eri muodot tunkeutuvat yliopistoihin. Nostankin mielikuvituksen neljänneksi elintärkeäksi valmiudeksi akateemiseen asiantuntijatyöhön ja tulevaisuuden työelämään. Mielikuvitus auttaa asettumaan muiden asemaan ja ottamaan vastuuta muista tehdyistä tulkinnoista. Se auttaa tiedostamaan omat rajat aineistojen tuottajana ja analysoijana sekä tekstien kirjoittajana. Mielikuvituksesta akateemisessa työssä tarvitaan lisää keskustelua. Mielikuvitus uusien teknologioiden ja tekoälyn äärellä on se, mitä minä yritän opetella ymmärtämään lisää.

Lopulta on todettava, että analyttinen autoetnografia ”jäätty aikaansa”, kenties väistämättä. Kuten kaikki tutkimus, autoetnografia on ajallisesti kontekstuaalista. Tämäkin teksti jää elämään omaa elämäänsä ja sitä voidaan eri aikoina ja eri ihmisten toimesta lukea hyvin eri tavoin (Lapadat 2017). Olen siksi yrittänyt kirjoittaa tekstin ja sen keskeiset viestit huolellisesti ja kieli keskellä suuta:

- Autoetnografiaa voi tehdä eri tavoin yksin tai yhdessä muiden kanssa, ja se voi täydentää muita etnografian muotoja.
- Autoetnografia lisää rohkeutta tutkia erilaisia aiheita, tarttua uusiin aiheisiin ja sanoa niistä jotain merkityksellistä.
- Autoetnografia kehittää argumentaatiotaitoja, sillä omakohtaisuus on aina perusteltava huolellisesti.
- Autoetnografia pakottaa refleksiivisyyteen, koska se edellyttää tutkijan kykyä tarkastella omia olettamuksiaan ja valintojaan osana tiedon tuottamista.
- Autoetnografia houkuttelee mielikuvituksen käyttöön ja uusiin tutkimuksellisiin ilmaisun tapoihin.

Kirjallisuus

- Aarrevaara, T., Dobson, I. & Elander, C. (2009). Brave new world: Higher education reform in Finland. *Higher Education Management and Policy* 21(2), 1–18.
- Adams, T. (2006). Seeking father: Relationally reframing a troubled love story. *Qualitative Inquiry* 12(4), 704–723. <https://doi.org/10.1177/1077800406288607>
- Ahmed, S. (2017). *Living a feminist life*. Durham ja Lontoo: Duke University Press.
- Ahonen, P. & Tienari, J. (2015). Ethico-politics of diversity and its production. Teoksessa A. Pullen & C. Rhodes (toim.), *The Routledge Companion to Ethics, Politics and Organizations*. Lontoo ja New York: Routledge, 271–287.
- Ahuja, S., Heizmann, H. & Clegg, S. (2019). Emotions and identity work: Emotions as discursive resources in the constitution of junior professionals' identities. *Human Relations*, 72(5), 988–1009. <https://doi.org/10.1177/0018726718785719>
- Alvesson, M. & Willmott, H. (2002). Identity regulation as organizational control: Producing the appropriate individual. *Journal of Management Studies* 39(5), 619–644. <https://doi.org/10.1111/1467-6486.00305>
- Anderson, L. (2006). Analytic autoethnography. *Journal of Contemporary Ethnography* 35(4), 373–395. <https://doi.org/10.1177/0891241605280449>
- Back, H. (2024). *Skilled yet minoritized: An equality, diversity, and inclusion perspective on skilled migrants in multilingual organizations*. Aalto University publication series DOCTORAL THESES, 201/2024. Helsinki: Aalto University. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-64-2041-7>
- Behar, R. (1996). *The vulnerable observer: Anthropology that breaks your heart*. Boston: Beacon Press.
- Bell, E. & Willmott, H. (2020). Ethics, politics and embodied imagination in crafting scientific knowledge. *Human Relations* 73(10), 1366–1387. <https://doi.org/10.1177/0018726719876687>
- Brown, A.D. (2015). Identities and identity work in organizations. *International Journal of Management Reviews* 17(1), 20–40.
- Chang, H., Ngunjiri, F. & Hernandez, K-A (2012). *Collaborative autoethnography*. New York: Routledge.
- Coffey, A. (2002). Ethnography and self: Reflections and representations. Teoksessa T. May (toim.), *Qualitative Research in Action*. Thousand Oaks: Sage, 313–331. <https://doi.org/10.4135/9781849209656.n15>
- Coupland, C., Brown, A.D., Daniels, K. & Humphreys, M. (2008). Saying it with feeling: Analysing speakable emotions. *Human Relations* 61(3), 327–353. <https://doi.org/10.1177/0018726708088997>
- Cresswell, T. (2004). *Place: A short introduction*. Oxford: Blackwell.
- Denzin, N.K. (2013). *Interpretive autoethnography*. Thousand Oaks: Sage.
- Doloriert, C. & Sambrook, S. (2009). Ethical confessions of the “I” of autoethnography: A student’s dilemma. *Qualitative Research in Organization and Management: An International Journal* 4(1), 27–45. <https://doi.org/10.1108/17465640910951435>
- Ellis, C. (1995). Speaking of dying: An ethnographic short story. *Symbolic Interaction* 18, 73–81. <https://doi.org/10.1525/si.1995.18.1.73>

- Ellis, C. (2004). *The ethnographic I: A methodological novel about autoethnography*. Walnut Creek: AltaMira Press.
- Ellis, C. (2007). Telling secrets, revealing lives: Relational ethics in research with intimate others. *Qualitative Inquiry* 13, 3–29. <https://doi.org/10.1177/1077800406294947>
- Ellis, C. & Bochner, A.P. (2000). Autoethnography, personal narrative, reflexivity. Teoksessa Norman K. Denzin ja Yvonna S. Lincoln (toim.) *Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks: Sage, 733–768.
- Flikke, J. K., & Øyslebø Sørensen, S. (2024). Language practices in the tension between scholarly prestige and institutional power: A study of negotiations between English and Norwegian at a university in Norway. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 1–13. <https://doi.org/10.1080/01434632.2024.2332606>
- Galuppo, L., Ripamonti, S. & Lozza, E. (2024). Addressing “Bullshit” work in neoliberal academia: Tales from an audit experience and a call to action. *Management Learning*, 1–21. <https://doi.org/10.1177/13505076241299105>
- Geist-Martin, P., Gates, L., Wiering, L., Kirby, E., Houston, R., Lilly, A. & Moreno, J. (2010). Exemplifying collaborative autoethnographic practice via shared stories of mothering. *Journal of Research Practice*, 6(1), artikkeli M8.
- Graeber, D. (2018) *Bullshit jobs: A theory*. New York: Simon and Schuster.
- Hakonen, M. & Tienari, J. (2021). Näköala fuusioon: Aalto-yliopisto, kampusmuutto ja identiteetit. *Työelämän tutkimus* 19(2), 119–146. <https://doi.org/10.37455/tt.101899>
- Hayano, D. (1982). *Poker faces: The life and work of professional card players*. Berkeley: University of California Press.
- Herbert, A. & Tienari, J. (2013). Transplanting tenure and the (re)construction of academic freedoms. *Studies in Higher Education* 38(2), 157–173. <https://doi.org/10.1080/03075079.2011.569707>
- Holman Jones, S. (2016). Living bodies of thought: The “critical” in critical autoethnography. *Qualitative Inquiry* 22, 228–237. <https://doi.org/10.1177/1077800415622509>
- hooks, b. (2000). *All about love: New visions*. New York: Harper Collins.
- Högbäck, R. & Aaltonen, S. (2015). Refleksiivisyyden ulottuvuudet. Teoksessa Sanna Aaltonen & Riitta Högbäck (toim.), *Umpikujasta oivallukseen: refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa*. Tampere: Tampere University Press, 9–31.
- Kallio, K-M, Kallio, T.J., Tienari, J. & Hyvönen, T. (2016). Ethos at stake: Performance management and academic work in universities. *Human Relations* 69(3), 685–709. <https://doi.org/10.1177/0018726715596802>
- Kallio, K-M, Kallio, T.J., Grossi, G. & Engblom, J. (2021). Institutional logic and scholars’ reactions to performance measurement in universities. *Accounting, Auditing & Accountability Journal* 34(9), 104–130. <https://doi.org/10.1108/aaaj-03-2018-3400>
- Kiriakos, C.M. & Tienari, J. (2018). Academic writing as love. *Management Learning* 49(3), 263–277. <https://doi.org/10.1177/1350507617753560>
- Kozinets, R. (2015). *Netnography: Redefined*. (2. painos). Thousand Oaks: Sage.
- Kuusela, H. (2024). *Syytös – Muuan akateeminen komitragedia*. Tampere: Vastapaino.
- Lapadat, J.C. (2017). Ethics in autoethnography and collaborative autoethnography. *Qualitative Inquiry* 23(8), 589–603. <https://doi.org/10.1177/1077800417704462>

- Lund, R. & Tienari, J. (2019). Passion, care and eros in the gendered neoliberal university. *Organization* 26(1), 98–121. <https://doi.org/10.1177/1350508418805283>
- Maaranen, A. (2023). *Socio-technological encounters and new discursive dynamics in social media spaces*. Publications of the Hanken School of Economics, Economics and Society 370. Helsinki: Hanken School of Economics.
- McDonald, J. (2013). Coming out in the field: A queer reflexive account of shifting researcher identity. *Management Learning* 44(2), 127–143. <https://doi.org/10.1177/1350507612473711>
- Mills, C.W. (1959). *The sociological imagination*. Oxford: Oxford University Press.
- Nevala, A., Häyrynen, S. & Korpela, J. (toim.) (2023). *Fantastinen yliopistouudistus: Sopeutuva akateemisuus ja sivistysihanteen muutos*. Joensuu: Kirjokansi.
- Nordbäck, E., Hakonen, M. & Tienari, J. (2022). Academic identities and sense of place: A collaborative autoethnography in the neoliberal university. *Management Learning* 53(2), 331–349. <https://doi.org/10.1177/13505076211006543>
- Pearce, R. (2020). A methodology for the marginalized: Surviving oppression and traumatic fieldwork in the neoliberal academy. *Sociology* 54(4), 806–824. <https://doi.org/10.1177/0038038520904918>
- Pullen, A. & Rhodes, C. (2014). Corporeal ethics and the politics of resistance organizations. *Organization* 21(6), 782–796. <https://doi.org/10.1177/1350508413484819>
- Sippola, M., Koivunen, T. & Melin, H. (2023). Työn muutokset ja pysyvydet. Teoksessa T. Koivunen, M. Sippola & H. Melin (toim.), *Työ elää: Murroksia, trendejä ja muutoksen suuntia Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus, 7–14.
- Snow, D. & Anderson, L. (1987). Identity work among the homeless: The verbal construction and avowal of personal identities. *American Journal of Sociology* 92(6), 1336–1371. <https://doi.org/10.1086/228668>
- Sousa, C., de Nijs, W. & Hendriks, P. (2010). Secrets of the beehive: Performance management in university research organizations. *Human Relations* 63(9), 1439–1460. <https://doi.org/10.1177/0018726709357083>
- Spry, T. (2001). Performing autoethnography: An embodied methodological praxis. *Qualitative Inquiry* 7(6), 706–732. <https://doi.org/10.1177/107780040100700605>
- Tajfel, H. & Turner, J. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. Teoksessa W. Austin & S. Worschel (toim.) *The social psychology of intergroup relations*. Monterey: Brooks/Cole, 33–47.
- Tienari, J. (2024). Academic work and imagination: Reflections of an armchair traveler. *Management Learning* 55(2), 256–272. <https://doi.org/10.1177/13505076221136932>
- Tienari, J. (2019). One flew over the duck pond: Autoethnography, academic identity and language. *Management Learning* 50(5), 576–590. <https://doi.org/10.1177/1350507619875887>
- Tienari, J. & Kiriakos, C. (2020). Autoetnografia. Teoksessa A. Puusa ja P. Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Helsinki: Gaudeamus, 282–295.
- Tienari, J., Aula, H-M & Aarrevaara, T. (2016). Built to be excellent? The Aalto University merger in Finland. *European Journal of Higher Education* 6, 25–40. <https://doi.org/10.1080/21568235.2015.1099454>
- Tirronen, J. (2013). Yliopiston ajatus ja historialliset yliopistomallit. *Tiedepolitiikka* 3/2013, 7–17.

- Välimaa, J. (2007). Tie huippuyliopistoksi – koulutuspoliittisen keskustelun analyysia. *Tieteessä tapahtuu* 5, 5–10.
- Välimaa, J. (2023). Yliopistot ja sivistys 1600-luvulta nykypäiviin. Teoksessa A. Nevala, S. Häyrynen, & J. Korpela (toim.), *Fantastinen yliopistouudistus: sopeutuva akateemisuus ja sivistysihanteen muutos*. Joensuu: Kirjokansi, 31–61.
- Willmott, H. (1995). Managing the academics: Commodification and control in the development of university education in the U.K. *Human Relations* 48(9), 993–1027. <https://doi.org/10.1177/001872679504800902>
- Ylijoki, O-H & Ursin, J. (2013). The construction of academic identity in the changes of Finnish higher education. *Studies in Higher Education* 38(8), 1135–1149. <https://doi.org/10.1080/03075079.2013.833036>
- Ylijoki, O-H & Ursin, J. (2015). High-flyers and underdogs: The polarisation of Finnish academic identities. Teoksessa L. Evans & J. Nixon (toim.) *Academic Identities in Higher Education: The Changing European Landscape*. Bloomsbury Academic, 187–202. <https://doi.org/10.5040/9781474220040.ch-010>